

kého myslenia. Autor *Histórie antickej filozofie* si bol nielen vedomý ťažkosťí spojených s historicko-filozofickou reflexiou antickej filozofickej tradície, ale ich aj úspešne prekona. Preto túto Bogomolovovu úspeš-

nú monografickú prácu odporúčame slovenskému čitateľovi, ktorý sa zaujíma o filozofický vývin, ktorý v mnohom anticipuje moderné videnie sveta.

František Mihina

LITERATÚRA

1. Filozofskije nauki 1983, č. 3.
2. Filozofskije nauki 1984, č. 5.

„NOVÍ FILOZOFI“ VO SVETLE MARXISTICKO-LENINSKEJ KRITIKY

I. M. KUTASOVA: Antifilosofija „novej filozofie“ [Antifilozofia „novej filozofie“] Politizdat. Moskva 1984, 143 s.

Po existencializme a štrukturalizme, ktoré ešte v šesťdesiatych rokoch vládli nielen vo francúzskom buržoáznom myslení, ale dominovali medzi smermi a prúdmi súčasnej buržoáznej filozofie vôbec, prichádza v druhej polovici sedemdesiatych rokov akási nová vlna. V súvislosti so zmenami v duchovnom živote francúzskej spoločnosti sa táto nová intelektuálna vlna, nazývajúca sa príznačne prídavným menom „noví“ (patria sem „noví filozofi“, ale aj „noví ekonomici“, „noví právi“, „noví romantici“) usiluje o radikálne zmeny nielen v politike, ekonomike, ale aj v spôsobe myslenia a náhľadu človeka na svet a jeho miesto v ňom.

Kniha I. M. Kutasovej, ktorá nedávno vyšla v Sovietskom zväze, predstavuje prvú komplexnejšiu marxistickú prácu, venovanú analýze a kritike názorov predstaviteľov „novej filozofie“ (B. H. Lévy, J. M. Benoist A. Glucksmann, J. P. Dollé, Ch. Jambet, G. Lardreau, a i.). Cieľom práce je odhaliť nielen sociálne a ideové zdroje a motívy postojov a názorov „nových filozofov“, ale tiež

ich vyhotorenú antimarxistickú a antikomunistickú pozíciu, ktorou chcú prispieť k inovácii arzenálu prostriedkov súčasnej buržoáznej ideológie a propagandy v boji proti marxizmu-leninizmu a socializmu.

Práca je rozdelená do troch častí, otvárajúcich tri problémové okruhy: pojem revolúcie, obraz človeka, chápanie filozofie. Cez takto nastolenú tému sa autorka snaží o prienik do myslenia a postojov predstaviteľov „novej filozofie“. Robí to na pozadí ich konfrontácie s filozofickým odkazom tých predchodcov, z ktorých mohli „noví filozofi“ priamo alebo nepriamo ideovo čerpať, na ktorých pozitívne či negatívne reagovali resp. sa nimi nechali ideovo-politicky inšpirovať. Tento prístup, hoci v mnohom len tézovitý a ilustratívny, možno považovať za klad práce, pretože prispieva k jej jasnosti a prehľadnosti a podporuje jej základný cieľ.

V prvej časti sa autorka sústreďuje na kritiku idealisticko-voluntaristického chápania revolúcie, ktorého dominantnými znakmi podľa „nových filozofov“ sú želanie a akt vie-

ry v myšliach revoltujúcich más. Východiskom takéhoto chápania je romantická vízia marxizmu, ktorý — v interpretácii G. Lardreaux — predstavuje revolúciu ako želanie utláčaných oslobodiť sa od poroby, teda „želanie revolúcie“. Podľa I. M. Kutasovej sa tak tento bezduchý avanturizmus a nebezpečná hra na revolúciu stavia proti marxisticko-leninskej teórii revolúcie. Objektívne a subjektívne faktory revolúcie sa odmietajú a nahrádzajú jediným kritériom — kritériom revolty, vzbury. Takto formulovaná koncepcia revolúcie je zameraná proti marxisticko-leninskej teórii revolučného boja a využívaná na kritiku vedeckej teórie socialistickej revolúcie a jej filozofických základov. Autorka však poukazuje na istý paradox, že kritika teórie socialistickej revolúcie — na pozadí zmenenej duchovnej situácie na Západe po opadnutí revolučného nadšenia z májových udalostí r. 1968 — privádza „nových filozofov“ k odmietnutiu revolúcie vôbec. Odôvodňujú to „krízou samej idey revolúcie“, ktorej je kríza marxizmu symptómom — ako to vyjadrili Lardreaux a Jambet vo svojej práci *Ontológia revolúcie* z r. 1978.

Z toho vyplýva, pokiaľ ide o ideové vzory a inšpirácie — príklon „nových filozofov“ k tým predstaviteľom, ktorí sa „neskompromitovali“ zblížením s marxizmom. Namiesto Sartra, Adorna a Marcuseho dávajú teda prednosť Heideggerovi, Foucaultovi a Lacanovi. Autorka však s nekompromisnou logikou odhaľuje hlbšiu, možno povedať sociálnopolitickú motiváciu tohto príklonu, ktorú označuje ako šťastie maskovanie a šťastie sebaklam. Podľa jej názoru totiž: „... nikomu sa nechce priznať si vlastnú porážku, lepšie a výhodnejšie je vyhlásiť ‚krízu marxizmu‘ a porážku ‚revolučných mytológií‘ a seba predstaviť ako ‚nových filozofov‘, ktorí sa povznášajú nad márnosť tohto sveta a politické

nesváry. Preto je pre ich diela charakteristický prechod od kritickej teórie spoločnosti a projektov prestavby sveta k ‚fenomenológii morálky‘, od sociálnych výskumov k filozofickému pokaniu“ (s. 36).

Podľa vzoru Nietzscheho formulujú „noví filozofi“ akúsi novú koncepciu kultúrnej revolúcie na báze prehodnotenia všetkých hodnôt a túto považujú za jediné skutočnú revolúciu. Autorka objasňuje, že „pod revolúciou ‚noví filozofi‘ chápu ‚kultúrnu revolúciu‘ — odmietanie jazyka, myslenia, vedy, súčasnej civilizácie a celej predchádzajúcej kultúry, ktorá viedla k podriadeniu človeka ‚poznaniu-sile‘“ (s. 39).

V tomto kontexte rozvíjajú tiež svoje úvahy o vzťahu vlády a podriadenosti. Glucksmann kritizuje hegelovskú analýzu vzťahu vládnúceho a otrockého vedomia a odvoláva sa prítom na Sartra, ktorý absolutizoval boj medzi pánom a otrokom a prevrátil ho na všeobecný model ľudských vzťahov. Podobne aj Lévy považuje vzťah vlády a podriadenosti za večný a odhaľuje tri faktory, ktoré sú vraj zodpovedné za tento stav: idea sociálneho pokroku, uspokojenie ľudských potrieb a idea socializmu a kresťanskej morálky. To sú vraj príčiny ztročenia človeka sebou samým.

Socializmus označuje Lévy vo svojej knihe *Barbarstvo s ľudskou tvárou* za „barbarskú odrodu kapitálu“. I. M. Kutasova upozorňuje na závažný ideologický motív Lévyho záverov: „... slovné zaprisaháva západných inteligentov, aby sa vyhýbali socializmu, kritizuje tých, ktorí považujú chyby, objavujúce sa v procese výstavby socializmu, za prípustné vo veľkom historickom diele vytvárania novej spoločnosti sociálnej spravodlivosti, spoločnosti bez vykorisťovania človeka človekom, bez nezamestnanosti, bez násilia a vojen“ (s. 46).

Podľa sovietskej autorky Lévy „si nárokuje učiť inteligenciu, ktorá sa nevyhla ‚ťažkej skúške‘ socializmu a marxizmu. Nastal čas ‚zbaviť sa‘ ‚racionalistického barbarstva‘, prehlasiť je“ (s. 47).

V druhej časti práce autorka načrtáva obraz človeka v súčasnej buržoáznej filozofii: od Sartra cez Horkheimera a Adorna, Foucaulta až k „novým filozofom“. Presnejšie, sústreďuje sa práve na koncepcie „revolty“, „absurdna“, „smrti človeka“, „smrti filozofie“, inšpirujúce najprv hnutie „nových ľavých“ z konca šesťdesiatych rokov, z ktorých neskôr vyšli „noví filozofi“. Predovšetkým však poukazuje na závažné filozofické postuláty týchto koncepcií, akými sú odmietnutie poznania zákonitostí rozvoja spoločenských vzťahov, odmietnutie zodpovednosti za ich ďalší vývin a smerovanie, čo v konečnom dôsledku viedlo k nihilistickým záverom negácie revolučnej premeny spoločnosti, kde zodpovednosť za ďalší osud ľudstva strácala zmysel. Z toho potom vyplývala — ako ukazuje autorka — napr. existencionalistami propagovaná subjektivistická projekcia hodnôt a zmyslu života, subjektivistická koncepcia slobody a metafyzický prístup, stavajúci da kontrapozície humanizmu a vedu, vedúci k odmietnutiu vedeckého poznania a vedeckotechnického pokroku vôbec.

Autorka zámerne využíva krátky exkurz do súčasnej buržoáznej filozofie, formujúcej a odrážajúcej duchovný život západnej spoločnosti na sklonku šesťdesiatych rokov, aby ukázala tú zložitú cestu, akú prešli mladí intelektuáli typu Lardreaua a Jambetta od ľavicového radikalizmu šesťdesiatych rokov k postu „nových filozofov“ — odporcov revolty a anarchizmu a kritikov a falzifikátorov marxizmu, v ktorom videli len ospravedlnenie vzbury. Odhaľuje obraz človeka v koncepciách „nových filozo-

fov“, kde namiesto revolucionára a buriča, brojaceho proti existujúcemu spoločenskému poriadku, nastupuje „anjel“, vypadávajúci zo všetkých spoločenských väzieb, usilujúci sa týmto postojom zbaviť všadeprítomných pút vlády. Autorka dochádza k odôvodnenému záveru: „Nová filozofia‘ nedáva novú odpoveď na otázku súčasného človeka: kto som? Snaží sa len o to, obrátiť koncepciu cudzenia a ‚smrti človeka‘ proti marxizmu“ (s. 99).

V tretej časti práce I. M. Kutsova predstavuje viaceré súčasné buržoázne filozofické koncepcie, zahrnujúce v sebe nejakým spôsobom ideu „smrti filozofie“ — od Clavela cez Wittgensteina, Camusa a Marcuseho k „novým filozofom“. Tento myšlienkový oblúk — presahujúci už rámec toho, čo bolo centrom autorkinej pozornosti — iste nie je zvolený náhodne. Poukazuje sa ním na to, že „noví filozofi“ sú len jedným z mnohých smerov súčasnej buržoáznej filozofie, ktoré dochádzajú k nihilistickému rezultátu o „smrti filozofie“. Osobitne cenné je, že autorka sa usiluje odhaliť ideové a sociálnopolitické motívy tejto alternatívy.

V tomto kontexte sa vracia k dileme antropologizmu a scientizmu, aby pripomenula ich vyhrotenie problému do dvoch krajností: buď „vedecká filozofia“, ale za cenu odmietnutia svetonázorových otázok alebo filozofia, akcentujúca postulát orientácie v životných situáciách, ale stajaca mimo vedu. Tu poukazuje na snahu niektorých buržoáznych mysliteľov nájsť nasledujúce východisko z tejto dilemy: nastolením a riešením otázky hraníc racionálneho a odlišením racionálneho od iracionálneho prekonať tradičné pozitivistické členenie, stavajúce do kontrapozície vedecké pravdy a etické normy.

Zaujímavá je z tohto aspektu analýza názorov J. P. Sartra z obdobia

jeho tzv. zblíženia sa s marxizmom v konfrontácii s pozitivistickým stanoviskom L. Wittgensteina. Tu už totiž nemáme pred sebou dve proti sebe stojace koncepcie podľa tradičného vzoru pozitivismus kontra antropologizmus. Sama autorka v krátkom expozé názorov bývalého korifeja francúzskych existencialistov poukazuje na tie pasáže knihy *Kritika dialektického rozumu* (z r. 1960), kde si Sartre kladie otázky „čo je dialektická racionalita, aké sú jej hranice a fundament?“ Ide o otázky, ktoré značne prekračujú hranice tematizácie problémov existencializmu klasického obdobia. Kritická analýza názorov, spätých s nastolením a riešením otázky hraníc racionálneho by si zaslúžila oveľa viac pozornosti a priestoru, ako mu mohla I. M. Kutsova vzhľadom na hlavný zámer práce venovať.

Pokiaľ ide o stanovisko „nových filozofov“, tí — podľa názoru autorky — vystupujú na scénu s otvoreným zámerom odhodiť pozlátko „anti-buržoáznosti“ a „tvorivého marxizmu“. V skutočnosti pokračujú v nihilistických a antifilozofických tendenciách súčasnej buržoáznej filozofie a využívajú ich v boji proti filozofii marxizmu-leninizmu. Autorka, zovšeobecňujúc závery kritической analýzy názorov predstaviteľov „novej filozofie“ prenikavo odhaľuje samovražednú logiku súčasnej buržoáznej filozofie ako celku: „odmietnutie filozofie, ktorej základným pojmom je pojem rozumu, zákonitosti a pozná-

vateľnosti sveta, odmietnutie možnosti pretvárania sveta pre slobodu a šťastie človeka vedie k beznádejnému pesimizmu alebo obracia k viere v zázračnú spásu človeka“ (s. 122).

Sovietska autorka vo svojej práci venuje pozornosť tiež činnosti teoretikov KS Francúzska v boji s revizionistami a ľavými oportunistami. Vyzdvihuje ich zápas proti rôznym odrodám antimarxizmu a antisovietizmu, vrátane kritiky „novej filozofie“. Myslíme si však, že práve v tejto oblasti možno rozpracovať novú tému, ktorá v práci ostala len načrtnutá: ide o komplexnejšie zhodnotenie prínosu francúzskych marxistov ku kritической analýze názorov a postojov predstaviteľov „novej filozofie“.

Celkove možno konštatovať, že autorke sa podarilo poskytnúť čitateľovi ucelenejší obraz o názoroch a vystúpeniach „nových filozofov“ a zachytiť ich optikou dôsledného a princípálneho marxisticko-leninského kritika. Osobitne treba vyzdvihnúť autorkino úspešné úsilie odhaliť vyhrotené antimarxistickú a antikomunistickú zameranosť ich teoretických koncepcií a ich konkrétnu úlohu v rámci súčasnej buržoáznej ideológie. Hoci kniha postráda dnes už v prácach podobného charakteru a nárokov samozrejmy zoznam použitej a citovanej literatúry, považujeme ju za významný príspevok ku kritike najnovších koncepcií súčasnej buržoáznej filozofie.

Dagmar Smreková